

ДО ПИТАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИХ ОСНОВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**Онишко О.В.***(кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри господарського права і процесу Університету державної фіскальної служби України)*

Анотація. У статті характеризуються визначальні умови господарсько-правового забезпечення інноваційної діяльності. Встановлено, що недоліки у сфері такого забезпечення створюють значні обмеження для масштабів та ефективності інноваційної діяльності. Обґрунтовано необхідність створення цілісної господарсько-правової системи для ефективного функціонування інноваційної діяльності.

Ключові слова: інновації, господарська діяльність, інноваційна діяльність, інноваційне підприємництво, інноваційний бізнес.

Аннотация. В статье характеризуются определяющие условия хозяйственно-правового обеспечения инновационной деятельности. Определено, что недостатки в сфере такого обеспечения создают значительные ограничения для масштабов и эффективности инновационной деятельности. Обоснована необходимость создания целостной хозяйственно-правовой системы для эффективного функционирования инновационной деятельности.

Ключевые слова: инновации, хозяйственная деятельность, инновационная деятельность, инновационное предпринимательство, инновационный бизнес.

Summary. In article is characterized the basic conditions of economic and legal support of innovative activities. Defined that imperfections of such innovations support creates different limitations for scope and effectiveness of innovations. Reasoned the necessity of creation of complete economic and legal system for high effectiveness of innovative activities.

Keywords: innovations, economic activities, innovative activities, innovative partnership, innovative business.

Постановка проблеми. Інновації в сучасній економіці посідають виключне місце в діяльності кожного суб'єкта господарювання. У загальному розумінні вони визначаються як процес, спрямований на досягнення успіху у підприємницькій діяльності, шляхом розробки та реалізації результатів науково-технічних розробок, удосконалення техніки, технологій, форм організації та управління виробництвом. Їх результати забезпечують виробництво нової продукції, зниження її собівартості, зростання прибутку, розширення ринків збуту, сприяють підвищенню конкурентоспроможності, а тому вимагають відповідного ресурсного забезпечення у всіх його видах і формах. Водночас, не може викликати сумніву й те, що не менш важливим, поряд із наявністю відповідних ресурсів, постає адекватне організаційно-правове забезпечення формування та використання таких ресурсів для досягнення результативності інноваційної діяльності.

Стан досліджень у даній сфері. Господарська діяльність як основа соціально-економічного розвитку і задоволення потреб суспільства перебуває у полі досліджень багатьох науковців. З проголошенням необхідності розбудови інноваційної моделі розвитку, інновації стали об'єктом неухильної уваги науковців та практиків у їх економічному та юридичному аспектах. Інноваційний розвиток сьогодні знаходиться в ряду основних цілей господарської діяльності, яка представляє суспільно корисну діяльність членів суспільства, їх спілок (об'єднань) щодо виготовлення продукції, надання послуг, виконання робіт [1, с. 15], оскільки безпосередньо сприяє досягненню результативності цієї багатосторонньої діяльності.

Праці вчених-економістів та вчених-юристів сформували вагому базову основу, низку теоретичних та практичних підходів до господарсько-правового забезпечення інноваційної діяльності. Це праці О.Вінник, Г.Знаменський, М.Крупка, В.Кучер, В.Мамутов, В.Мілаш, А.Олешко, В.Опришко, О.Степанов, Н.Ткаленко, Л.Федулова та багатьох інших. Разом з тим, очевидно, що сьогодні проголошений серед стратегічних пріоритетів держави курс на розбудову інноваційної моделі розвитку залишається не реалізованим в повній мірі, незважаючи на широку законодавчу базу. В ряду сукупності

причин такого стану і розпорошеність та недостатня ефективність правового регулювання відносин, що визначають формування й реалізацію зазначеної моделі.

Мета статті полягає у пошуку й обґрунтуванні шляхів розбудови правового поля як основи управління інноваційною діяльністю, здатної забезпечити міжнародну конкурентоспроможність та стійкий соціально-економічний розвиток країни.

Виклад основного матеріалу. Інновації, на думку соціолога Х. Барнетта, – це “нові думки, способи поведінки, або предмети, що якісно відрізняються від попередніх форм” [2, с.21]. У сфері господарювання, згідно з ч. 1 ст. 325 Господарського кодексу України (далі ГК), інноваційною діяльністю є діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя. Тобто, у законодавчому визначенні дещо випускається з поля зору позиція щодо нових способів виробництва, його нових методів, нових ринків готової продукції тощо, на що звертав Й.Шумпетер, який власне й увів у науковий обіг поняття «інновація».

Сьогодні існує думка про необхідність поряд із поняттям «інноваційне підприємництво» виокремлення поняття «інноваційний бізнес» та його ідентифікації як найвищої сучасної форми господарювання. Він розглядається не тільки як процес діяльності, а і об’єкт власності, що можна продати, заставити, застрахувати, заповісти [3, с. 9-10]. При цьому наголошується на неправомірності ототожнення понять «інноваційне підприємництво» та «інноваційний бізнес», що має місце внаслідок їх загальної мети – отримання прибутку. В якості аргументації існуючих відмінностей на основі праць фундатора інновацій Й.Шумпетера, зазначається, що інноваційний бізнес крім означеної мети переслідує цілі й розвитку фірми на основі використання інновацій.

На нашу думку, враховуючи вирішальне значення ролі інновацій, важливості нагромадження інноваційного ресурсу як у межах окремих видів господарської діяльності, так і для країни в цілому, особливо для таких країн, що характеризуються ресурсо-витратною системою суспільного відтворення, до яких належить й Україна [4, с.4], назріла необхідність повнішого врахування у законодавчому полі нової реальності, сучасних викликів, адаптуючи до нових умов господарювання, що обумовлює зміни також і в термінологічно-понятійному апараті юридичної науки за умови їх детального наукового обґрунтування.

Основні завдання, які ставляться перед інноваційною діяльністю фактично викладені у ст. 327 ГК України та полягають в інвестуванні наукових досліджень і розробок, спрямованих на здійснення якісних змін у стані продуктивних сил і прогресивних міжгалузевих структурних зрушень, розробки і провадження нових видів продукції і технологій.

Відтак, інноваційна діяльність може здійснюватися за рядом напрямів, серед яких:

- проведення наукових досліджень і розробок, спрямованих на створення об’єктів інтелектуальної власності, науково-технічної продукції;
- розробка, освоєння, випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технологій;
- розробка і впровадження нових ресурсозберігаючих технологій, призначених для поліпшення соціального і екологічного становища;
- технічне переозброєння, реконструкція, розширення, будівництво нових підприємств, що здійснюються вперше як промислове освоєння виробництва нової продукції або впровадження нової технології.

Наведений перелік напрямів засвідчує складність як власне здійснення інноваційної діяльності, так і її організаційно-правового забезпечення. По-перше, визначається особлива роль держави, яка має регулювати інноваційну діяльність, виходячи з її надзвичайної важливості для забезпечення конкурентоспроможного

відтворення та враховуючи закономірності інноваційних процесів, що в своїй єдності повинні втілюватися у відповідній інноваційній політиці. Остання у загальному підході розглядається як сукупність соціально-економічних, науково-технічних та фінансових заходів, спрямованих на досягнення прогресу у суспільстві.

У зв'язку з цим, ГК України (ст. 328) визначені шляхи, за якими держава регулює інноваційну діяльність, а саме:

- визначення інноваційної діяльності як необхідної складової інвестиційної та структурно-галузевої політики; формування і забезпечення реалізації інноваційних програм та цільових проектів;
- створення економічних, правових та організаційних умов для забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності;
- створення та сприяння розвитку інфраструктури інноваційної діяльності.

Ст. 6 Закону України «Про інноваційну діяльність» доповнює вищезазначені положення і передбачає надання фінансової підтримки виконанню інноваційних проектів; стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів; встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності; забезпечення захисту їх прав та інтересів у процесі здійснення такої діяльності.

До цього, згідно ст. 329 ГК України держава гарантує суб'єктам інноваційної діяльності:

- підтримку інноваційних програм і проектів, спрямованих на реалізацію економічної та соціальної політики держави;
- підтримку створення і розвитку суб'єктів інфраструктури інноваційної діяльності;
- охорону та захист прав інтелектуальної власності, захист від недобросовісної конкуренції у сфері інноваційної діяльності;
- вільний доступ до інформації про пріоритети державної економічної та соціальної політики, про інноваційні потреби та результати науково-технічної діяльності, крім випадків, передбачених законом;
- підтримку щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів у сфері здійснення інноваційної діяльності.

Водночас, на практиці реалізації визначених у законодавчих та нормативно-правових актах напрямів підтримки сфери інноваційного розвитку перешкоджають неузгодженість та фрагментарність державної політики, відсутність сформульованих національних пріоритетів і, головне, чітко визначених механізмів їх досягнення, законодавчо визначених на короткострокову та середньострокову перспективу. Питання досягнення макроекономічної стабілізації не завжди відповідають задекларованим цілям підтримки інноваційного розвитку: спостерігається призупинення або взагалі невиконання окремих положень, передбачених законодавством. Так, відомо, що Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» з 1991 року декларує щорічні видатки на науку не менші 1,7 % ВВП, які у жодному бюджетному році не виконувалися. Щорічні видатки на науку в окремі роки були у три-п'ять разів є меншими за визначений обсяг.

Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», покликаний реалізувати системний підхід до інноваційного розвитку, за своїм конкретним наповненням орієнтує стратегічні пріоритети інноваційної діяльності на розвиток третього і четвертого технологічних укладів, коли у світі переважає п'ятий та формується шостий технологічний уклад.

«Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», декларуючи розвиток держави на основі активізації інноваційної діяльності в базових наукоємних сферах економіки, не містить однозначного трактування терміну «базова галузь». Зазначається, що під цим терміном розуміють

галузь, яка здійснює найбільший внесок у ВВП. В Україні за цим критерієм базовою слід вважати металургію, що відноситься до галузей 3-го технологічного укладу [4].

Нормативно-правові акти нерідко є складними та нестабільними, окремі законодавчі норми - недостатньо узгоджені, інколи суперечливі. Це стосується й виконання окремих програм. Наприклад, заходи, передбачені Державною цільовою економічною програмою «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 рр. не були виконані через не передбачення у Державному бюджеті України на 2010-2013 рр. фінансування даної програми.

Серед фінансових важелів державної підтримки інноваційної діяльності особливе місце належить заходам податкової політики. Водночас, питання оподаткування і досі регулюються не тільки законами, а й декретами Кабінету Міністрів України, указами Президента України. Через наявність у законодавчих актах норм непрямой дії значна кількість питань у сфері оподаткування регулюється підзаконними актами.

Значним недоліком вітчизняного податкового законодавства є брак інвестиційних податкових скидок та кредитів, широко практикованих у регулюванні економічної активності в розвинених країнах У Податковому Кодексі України по суті зберігається галузевий і точковий характер надання податкових пільг. стимулюючий потенціал податкових важелів, зокрема, закладений у податку на прибуток, й надалі залишається недостатньо реалізованим.

В ряду причин неефективності механізмів інноваційного розвитку й нечіткість та дублювання функцій між центральними органами виконавчої влади, відсутність належної координації дій між органами публічного управління, що регулюють інноваційну сферу.

У підсумку подібні неузгодженості та суперечності вкрай негативно відображаються на господарській діяльності. Разом з тим, єдиним гарантом радикальних перетворень в інноваційному розвитку країни є держава, завдання якої прийняття адекватних рішень, зокрема через вдосконалення законодавчої бази створити необхідні для суб'єкта господарювання умови.

В процесі організації та здійснення інноваційної діяльності як одного із видів господарської діяльності існують багатоманітні та складні господарські відносини, які вимагають використання цілого ряду принципів і методів господарського права. Така необхідність особливо актуалізувалася в умовах глобальних викликів та нестабільності, що охопили світову та національну економіку. Тому загальні принципи державного регулювання та соціально-економічного розвитку доповнюються використанням також специфічних принципів. Особливо важливим при цьому є те, щоб специфічні, конкретні принципи були логічним наслідком загальних, пояснюючи існуючі зв'язки між учасниками господарських відносин у конкретній сфері господарювання. У такій площині мають удосконалюватися як загально дозвільний принцип, який означає, що підприємства та підприємці самі вибирають напрямки своєї підприємницької діяльності при максимальній реалізації власних можливостей з використанням державних, так і зобов'язуючий принцип, відповідно до якого суб'єкти господарського права повинні виконувати те, що покладено на них законом. Реалізація такого підходу окреслює конкретні методи правового регулювання господарських відносин відповідно до їх цілей, відображає порядок прийняття юридично значущих рішень та характер юридичної відповідальності у випадку порушення законних прав сторін і спрямована на досягнення оптимальної взаємодії державних і приватних інтересів.

Висновки. Ефективна інноваційна діяльність має функціонувати як цілісна господарсько-правова система, до структури якої входять власне господарська і правова підсистеми, специфіка яких лежить у площинах пошуку нових ідей та їх реалізації, розглядаючи їх як стрижневу і невід'ємну рису господарювання у його різних формах і способах здійснення.

Список використаних джерел

1. Господарське право : [підручник] : у 2-х ч. Ч. 2 / В.Ф.Опришко, Н.С.Хатнюк, Н.А.Фукс [та ін] ; за заг. ред.. В.Ф.Опришка та Н.С.Хатнюк. – К.: КНЕУ, 2011. – 501 с.

2. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. - Львів: Видавничий центр Львівського національного ун-ту ім. Івана Франка, 2001. – 608 с.
3. Формування і розвиток інноваційного бізнесу в Україні: Монографія. О.П.Степанов, А.А.Олешко. – К.: «Юристконсульт», 2014. – 336 с.
4. Ткаленко Н.В. Інноваційний ресурс національної економіки: реалії і перспективи: монографія / Н.В.Ткаленко. – Чернігів: Десна Поліграф, 2014. – 368 с.
5. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / [авт. упоряд. : Андрощук Г.О., Жилияєв І.Б., Чижевський Б.Г., Шевченко М.М.]. – К.: Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДНОВЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИХ ГРУП В УКРАЇНІ.

Русаліна Л.В.

(аспірантка Львівського університету бізнесу та права)

***Анотація.** В статті розглядаються історико-економічні та економіко-правові проблеми розвитку законодавства про промислово-фінансові групи. Автор вважає політико-правову практику в Україні неефективною, не погоджується із скасуванням Закону України про промислово-фінансові групи, апелює тут до зарубіжного досвіду та фактичного існування промислово-фінансових груп незалежно від наявності чи відсутності відповідного закону.*

***Ключові слова:** промислово-фінансові групи, історія розвитку промислово-фінансових груп, управління в рамках об'єднань підприємств.*

***Аннотація.** В статье рассматриваются историко-экономические и экономико-правовые проблемы развития законодательства о промышленно-финансовых группах. Автор считает политико-правовую практику в Украине неэффективной, не соглашается с отменой Закона Украины о промышленно-финансовых группах, апеллирует к зарубежному опыту и фактическому существованию промышленно-финансовых групп независимо от наличия или отсутствия соответствующего закона.*

***Ключевые слова:** промышленно-финансовые группы, история развития промышленно-финансовых групп, управление в рамках объединений предприятий.*

***Abstract.** The article deals with the historical, economic and legal problems of economic development of legislation on industrial and financial groups. The author believes political and legal practice in Ukraine ineffective, does not agree with the abolition of the Law of Ukraine on industrial and financial groups are appealing to the international experience and the actual existence of industrial and financial groups, regardless of whether or not the relevant law.*

***Keywords:** industrial and financial groups, the history of industrial and financial groups management within associations.*

Як відзначається в сучасній юридичній літературі, «інституціоналізація в Україні фінансово-промислових груп із прозорою структурою власності й активів є однією з найважливіших умов підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та їх об'єднань в умовах глобальної конкуренції»[1]. Елементами такої інституціалізації прийнято вважати врегулювання нормами права порядку створення, державної реєстрації та управління ПФГ. Таке врегулювання відповідних процесів правом надає характеру правової інституціалізації відповідним суспільним відносинам.

Відповідна проблематика, пов'язана з унормуванням ключових організаційних аспектів ПФГ в Україні, тривалий час розглядалася представниками вітчизняної юридичної науки здебільшого у контексті з'ясування ключових положень чинних нормативно-правових актів позитивного господарського права, зокрема втілених у спеціальних законодавчих актах (Закон України «Про промислово-фінансові групи в Україні», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про створення (реєстрацію), реорганізацію та ліквідацію промислово-фінансових груп» тощо). Очевидно, що за умов нерозвинутості законодавства, крихкості та неусталеності науково-теоретичних уявлень щодо природи та видів економічної концентрації в ринкових умовах, переважання засад державного інтервенціонізму у сфері створення і діяльності ПФГ такий підхід був, певною мірою, виправданий. Лише мірою напрацювання практики